

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sefer Qiryah ne'emanah

kolel Nevi'im u-khetuvim

Sefer Yirmeyah

Shelomoh ben Yitshaq

Fyorda, 5570 [1809/1810]

מח

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9844

ירמיה מזו מח

קעג

מרעש לרכבו המון גלגליו לא הפנו אבות א־בנים מרפיון יודים :
 (ד) על־היום הבא לשהוד את־כָּל־פְּלִשְׁתִּים להכרית לצור
 וקצידון כל שריר עזר כִּי־שָׁרַד יִהְיֶה אֶת־פְּלִשְׁתִּים שארית אי
 כפהור : (ה) בָּאָה קַרְחָה אֶל־עֵזָה נְדַמְחָה אֲשַׁקְלוֹן שארית עמקם
 ער־מְתֵי הַתְּגוּדָדִי : (ו) הוּי חָרַב כִּי־הָיָה עַד אָנָּה לֹא תִשְׁקָטֵי הָאֶמְסִי
 אֶל־תַּעֲרָךְ הַרְגַּעֵי וְדָמִי : (ז) אֵיךְ תִּשְׁקָטֵי וִיִּהְיֶה צִוְּתָה לֵה־אֶל־אֲשַׁקְלוֹן
 וְאֶל־חוֹף הַיָּם שָׁם יַעֲרָה :

מח (א) למוֹאֵב כִּה־אָמַר יִהְיֶה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוּי אֶל־נְבוֹ

כי

ר ש י

מרעש אשר לרכבו : גלגליו • אופני מרכבותיו : לא הפנו אבות על צנים •
 להנילם : (ד) להכרית לצור ולצידן • פלשתים היו עוזרים אותם מחויביהם •
 אי כפהור , חיזלם בלעז (חיזל כמו לעיל ב'ו') : (ה) נדמתה • נחרצה •
 התגודדי • תשרטי צאבל וכצנני : (ו) חרב לה' • שהקב"ה מזיח לעולם •
 הרגעו • לשון מרגוע :

מח (ח) המשגב

מכלל יופי

צקול (בראשית ג') קול ה' אלהים מתהלך בגן • ויכתן תרגם : נקוש זייכהין כחויין זחלין •
 (כג) כרתו יערה • יש עתלוקת בקריאת המלה הזאת , יש שקורין אותה בקמץ חטף •
 ואומרים שהוא נווי , כמו (ירמיה ב') חרבו מאד , כאו מדבר כנגד החיל , ויש שקורין אותה
 בהעמדה , כמו (תהלים נ"ט) שמרו עדותיו , וכן מכאנה בספרים מדויקים הכ"ף מעמדת
 בנעיא , ויהיה עבר במקום עתיד , יכרתו יערה • יערה • רצה לומר עני יערה , והוא משל
 על עם מזכרים או גדוליה , וכן תרגם יונתן : רבבהא • (כד) הובישה • פועל עומד ,
 וכן הבישו חכרים (יזאל א') חולמם , ויש יזאל , כמו (שמואל ב' י"ט) הובשת היום את
 פני כל עבדיך • (כה) אל אמון • כמו על אמון , והוא מלך העיר הנקראת כא , והיא
 ממלכות מזכרים • ויכתן תרגם אמון כמו המון , ותרגם כא אלכסנדריא , שכן תרגם הא אנא
 מסער על אתרגשות אלכסנדריא • (כו) ושאנן • פתח הנו"ן , והוא פועל עבר , והם
 הרבצה על פי המסרת , והה אחד מהם •

מזו (א) אל פלשתים • כמו על , וכן א' הכרים לא אכל חולמו • (ב) עולים מצפון •
 מתנבאים • וכן (מלאכים ב' ב') ומעלה המלחמה , וכדומה לענין זה אמרו רבותינו ז"ל
 מקצר ועילה , פירוש הולך ונומר בכל כמו תפלתו • והיכל • הלמד בחירק , והוא חסר יוד
 המשך • (ג) מקול שעטת • פירושו מקול שאין פרסות סוסיו , רוצה לומר סוזק הכותם
 בפרסותיהם הארץ ברוטט , וכן תרגם יונתן : מקול מפסעית פרסות גברוהו , רוצה לומר
 פסיעתם והליכתם בחוזק • ובפירוש , הכות הסוס בארץ ברנליו תקרא שעטה ומקדא דהרה ,
 ואנוריו אמר על הסוסים החוקים • המון גלגליו • מהמון , ומ"ס מרעש עומדת במקום שנים •
 לא הפנו • לא החזירו להם פניהם • (ד) כי שודרה' אח פלשהים • אין זו מלת כל ,
 אכל לשדוד יש בו מלת כל • שארית אי כפתור • פלשתים וכפתורים אחים היו , כמו שכתוב
 (בראשית

כי שָׁדְדָה הַבִּישָׁה גַלְפָּרָה קִרְיָתִים הַבִּישָׁה הַמְשַׁנֵּב וְחָתָה: (ב) אֵין
 עוֹד הַהִלַּת מוֹאֵב בְּחִשְׁבוֹן חִשְׁבוֹ עָלֶיהָ רָעָה לָכוּ וְנִכְרִיתָנָה מִגּוֹ
 גַּם־מִדְּמֵן תִּדְמִי אַחֲרָיִךְ הַלֵּךְ חָרֵב: (ג) קוֹל צְעָקָה מִחֻרְגִּים שֶׁחַ
 וְשִׁבְרֵ גְדוֹל: (ד) נִשְׁפָּרָה מוֹאֵב הַשְּׁמִיעוּ וְעָקָה צְעוּרִיהָ: צְעוּרִיהָ ק
 (ה) כִּי מַעֲלָה הַלְּחוֹת הַלּוּחִית קָרִי בְּכִי יַעֲרֹדְכִי כִּי בְּמוֹרֵד
 חוּרְגִים צָרִי צְעָקָה־שִׁבְרֵ שְׁמִיעוּ: (ו) גָּסוּ מַלְטוּ נַפְשְׁכֶם וְהַהִינָה
 בְּעָרוֹעַר בְּמַדְבָּר: (ז) כִּי יַעַן בְּטַחֲךָ בְּמַעֲשֶׁיךָ וּבְאֹצְרוֹתֶיךָ גַּם־

את חוֹת ר ש י

מ"ח (א) המִשְׁנָבִי שֶׁסּ מִקִּים: (ב) חֲשׁוֹן וּמִדְּמֵן • שֶׁסּ מִקִּים וּלְפִי
 שְׁמוֹתָם הוּא מוֹזִכֵּר פּוֹרְעָנוֹתָם: תִּדְמִי • תַּחֲרֻבִי (ר) צְעוּרִיהָ • שׁוֹלֵטָנָה הַצְעוּרִי
 מִן הַמַּלְכִים: (ה) מַעֲלָה הַנּוֹחִית • שֶׁסּ מִקִּים הוּא מַעֲלָה הַר: (ו) כְּעָרוֹעַר • מַגְדַּל
 עָרוֹעַר עָשׂוּ בְּמַדְבַּר וְאֵין סְבִיבוֹ יִשׁוּב כִּי אִם שׁוֹכְנֵי אֱהִלִים וּמַגְדַּל הַעוֹמֵד בְּאֵין
 יִשׁוּב

מכלל יופי

(בראשית י') אשר ילאו משם פלשתים ואת כפתורים, ופירש רב פעליה כפתור דמי' אשף
 (ה) גרמחה ענין כריתה, כמו נדמה נדמה מלך ושראל • תחנודרדי • ענין שריטה
 בנאר, כמו לא תחנודדו • ויונתן חרגס: עד אחתי תתחממן, כמו שחרגס אנקלוס לא
 תחנודדו: לא תתחממן: (ו) אל הערך • הוא הכדן, והוא תיק החרב • הרגעיו • נפעל
 ענין המנוחה וההשקט • ורמי • ענין דעויה • (ז) שם יערה • שם הזוינה •
מ"ח (א) קריתים • בלשון שנים, וענינו עיר, ותרגום עיר קרתא • ויתכן שהוא שם
 עיר מערי מואב, וכן זכר אותה בספר מואב, ועל קריתים לאטה • ינפירוש ואפסר
 שיש שני מגדלים בעיר, לפיכך נקראת בלשון שנים • הבישה המשגב • העיר הנקראת
 חגס • (ב) בחשבון חשבון • לשון טיפל על הלשון, והוא נחות הלשון, וכן (לפניה ב')
 ועקרון תעקה • הדמי • שרש דוס, מורכב מהתפעל והמרוכב, ומשפטו תתדומי, ופירושו
 תשתפקי לרבי יהודה • או יהיה המבנין נפעל לגורת פעול מן הכפולים, ושרשו דמי • ומכלל
 והנכון היותו מפעלי הכפל מבנין נפעל או התפעל, כי לא תכול האות הנפולה בבחי העין
 אחר שהיא לתשלוס עין הפעל הנפולת, והיא לשון טיפל על הלשון דרך נחות, כי מדמין שם
 עיר למואב • (ר) צעיריה • ענין מיעוט, ויונתן חרגס שלטוניהן, ואפסר שהיה דעתי,
 שכנה הגדולים בלשון צעירים, על דרך נכאי, וכתוב צעוריה צ' וקרי צעיריה בוי"ו, ואחד
 הוא • (ה) הלחות • כתיב, וקרי הליחות, ו' וי' מתחלפים כמאסע • בכתי יערה
 בכי • הכפל לחוק הענין • חורונים • שנים הם, חורן עליון וחורון תחתון • צרו • כמו
 צרים, וכן (מלכים ו') חלונ' שקופים אטומים, כמו חלונים, ורגז' כמוה • (ז) כערוער
 במדבר • כמו (ירמיה י"ז) כערער בערבה, כלומר אחר שתנאגמערובם ותנסו, תהינה
 עריכם כמו הערוער במדבר, והוא עץ גדל במדבר בארץ ציה • ובשרש ערער כתב, ואפסר
 להיותו כמו כערער בערבה, והוא עץ הגדל במדבר בארץ ציה, ואומרים שהוא א"ל בה"ל,
 והוא עץ הנקרא בלע"ז מרנ"י • ויש אומרים שהוא עץ הנקרא בלע"ז יונכר"י • ויונתן חרגס:
 והוא כמגדל ערוער, דמין כמכונן במדברא • (ז) במעשיך • האן והנקר, וכן (שואל
 כ"ח)

תרגום אשכנזי

קער

איבערוואונדען! צו שאַנדען אונד עראַכערט אױט קרױתים, צו שאַנדען אונד צער-
 שטעדרט **משגב**. [ב] דאָהין אױט דער רוהם מואב'ס; — איבער חשבון
 ווערדען בעזע אַנשלעגענע געשמידעט; „קאַממט! עס אױס דער פֿעלקערדיהע צו
 פֿערבאַננען“; אױך דוא, **מדמן!** ביסט פֿערניכטעט; דאָן שווערט פֿעדפֿאַלגט
 דיך. [ג] אױנע קלאַגעשטיממע ערשאַללט אױס חרנים, איבער צערשטעהרונג
 אונד גראַסעס אונגליק. [ד] מואב אױט פֿעראונגליקט, לױט טהעניט זױנער קינע
 דער יאַממערגעשרױיא. [ה] מיט ביפּטעדליכעס וױנען כעשטייגט מאַן דיאָהעהע
 פֿאַן לחית, אין דער טיפֿע פֿאַן חרנים הערט דער פֿײַנד אַנגסטגעשרױיא. —
 [ו] פֿליהעט, רעטטעט אױך! לאַסט זיא (דיא שטערטע) וױא אױנע אױנוידעא
 לױא אין דער וױסטע. [ז] וױל דוא אױף דױנעניטער, דױנע רױכטױמער פֿערט

טרױט

ב א ו ר

צפּסוק * והנה בפרשה הזאת זכור הנביא גם פירענות מואב אשר היתה לה מומי קדם, כי גם
 זכור מפתח על ידי סיחון, לכן אין אמתו יודע על זמן מה כאמרה הנבואה הזאת (ראה באורי
 צפּסוק י"א). המשגב, לפי פירוש רוב המפרשים היא שם עיר, כמו נבו וקריתים, ושאר
 שמות השכרים בפרשה, וכן תרגמתי [אך יונתן תרגם בהיותו מבית דוחבנהו, ותרגם לפי
 זה משגב לשון חזק ומצור * (ב) אין עוד ההלח מואב, הלכה ועברה ההלכה והתפארת
 ממואב * בחשבון חשבוכו, לשון נופל על לשון (ווארט שפיל) וכן מדמן תדמי, ועקרון
 תעקר; ואמר: האויבים חשנו על חשבון רעה, באמרם, לבו וככריתנה מגוי. הרמי,
 תהיי נכרתה, כי אחר כך תלך החרב * מחרנים, שמים הן, קירון עליון וחורון תחתן, לכן
 יאמר ברבים הזוגי ("מרד"ק), והוא מקרא קצר, וענינו: קול צעקה נשמע מחרנים, קול
 שוד ושבר גדול * (ד) צעיריה, תרגם יונתן שלטיכהן, ואמר רש"י שהילטנים הם צעירים
 מן המלכים. אמנם אין דרך המקרא לדבר כן, אך יקראו משנים, שלוישים וכדומה, אבל
 צעירים הם פחותים * ורד"ק אמר: אפשר שכנה הכתוב הגדולים בלשון צעירים על דרך
 גנאי * וכדאח לי כמשמעו, הצעירים הם הילדים הקטנים, המה יזעקו ויתנו קול ככה בשנר
 העיר (ואחר כתבי זאת מנאטי כי כן פירש גם הן האברב"חאל). (ה) מעלה הלחית,
 לחית היא שם עיר, והיתה במקום גבוה, לכן יאמר מעלה העיר, וחרנים היתה במקום
 שפל, יאמר עליה במורד חרנים * בבכי יעלה בכו, בעלי הלחית יעלו למעלה העיר בבכי,
 כשינסו מפני קול האויבים וימלטו צעיר * וכפל מלת בכו לחזק הענין * במרד חרנים,
 כשינסו בעלי חרנים מן הסדה לרדת לעירם, צרי צעקה שבר שמעו, ישמעו הצרים צעקת
 שבר * וצרי כמי צרים, וכן חלוצי סקופים וכו' כמו חלוצים סקופים, והדושים להם רבים *
 (רד"ק). ונבואת ישעיה נאמר גם כן פסוק זה בשינוי מעט, כי שם נאמר: כי מעלה
 הלחית בבכי יעלה בו, כי דרך חרנים זעקת שבר יעוערו. (ו) נסו וכו' אמר על דרך
 מליצה ליושבי ערי מואב, שינסו מעריהם הנחרבות וימלטו נפשם, וההיינה, עריכם,
 כערוער, כמו כערער בערבה (רד"ק), וראה מה שארתי למעלה (י"ו, ו') על מלה זאת,
 ופה תרגמתי לפי הענין * וכתב הרב דון יצחק אברבנאל: „למה יען הנביא לאמר, כמו
 מלטו נפשכם? והוא שפעמים רבות האדם נהול לשאור ממונו, ולא יחולא יבדח אין הרעה,
 ואנד העושר ההוא ותאבד נפשו, לכן אמר: נסו וכו' ותהיינה עריכם חרבה, כי יען בטח
 צמעשיך ובאכורותיך גם את תלכדו וכו', רצונו לומר לא לבד יאבד ההון כי תאבד גם נפשך,
 לכן נוסו וימלטו נפשכם“ * (ז) במעשיך ובאצרותיך, תרגם יונתן באוצרך ובכתי גנוזיך *
 ומפרש מלת מעשיך לשון מוקצה וקנין, כמו ואיש צברמל ומעשהו צמעון * ייתכן לפרש גם כן
 במעשיך בעדי עדיים ובמלבושי תפארת אשר לך ואשר תתנאי בהם (אויפֿוואנד) כמו ארס
 סחרתך כרום מעשיך כנפך ארגמן וכו' (יחזקאל כ"ו, ט"ז). ומכאן אסד מחכמי עמים מפרש
 במ' נשיך

תרגום אשכנזי

טרויעסט, ווירסט אויך דוא עראָבערט. אויך כמוש וואַנדערט אין איין פֿרעמדערעם
 לאַנד, אונד ווינע פֿריסטער, ווינע פֿירסטען מיט איהם. אין אַללען שטעדטען
 דרינגט דער צערשטעהרער איין, קיינע בלייבט פֿערשאַנט; פֿערלאָהרען איז
 דאָ טהאַל, פֿערטילגט דיא עכנע; — זאָ האָט עס דער עווינע בעשלאָסען. —
 [ט] געכט מואב פֿליגעל, דען שנעלל מוס עס פֿליהען; ווינע שטערטע ווערדען
 צור וויסטע, נימאָנד בעוואָהנט זיא. [י] פֿערפֿלוכט, ווער גאָטטעסגעשעפֿט
 מיט לעססיגקייט בעטרייבט; פֿערפֿלוכט, ווער ויין שווערט פֿאַם בלוטפֿערניסען
 צוריקהעלט! — [יא] וואָרלאָזוואָר מואב פֿאַן ווינער יוגענד אָן, רוהיג (וויא
 איין וויין) דער אויף ווינער העפֿען בלייבט, ניכט פֿאַן פֿאַם צו פֿאַם געלעערט ווירד;
 ניא וואָרד מואב אין פֿרעמדע לענדער געפֿיהרט, דאָהער בעהילט עס ווינען גע
 שטאַק, אונד ויין גערוד פֿערנינג איהם ניכט. [יב] דרום קאָטמט דיא צייט,
 שפֿריכט

ב א ו ר

כמעשיך כמנריך (עס טונגסווערקע). גם את הלכדו, כמו אר עמים אר אין להם
 חזרות תלכדו גם את, כי לא יועילו לך חזרותיך, וגם כמוש, הוא חליל מואב, לא יועיל
 לך, כי הוא יבא עמך כגולה, ושריו וכהניו עמו (מדברי ד"ק). (ה) אשר אמר, כאשר
 אמר, וחסר כ"ף הדמיון. (ט) חנו ציץ למואב, תנו כנף למואב, כי תרטס סנפיר,
 ציבין, ואמרו רבותינו ז"ל אלו הם סנפירים שטרשים נאוויר. ואמר: תנו למואב כנף שימכה
 לעוף מארצו, וזה שאמר, כי נצא חצא, ונצא הוא המקור, והאל"ף במקום ה"א, וכן
 תבא, והוראתה כמו טבה, כעוף הסורח בכח טבתה, כן ימהר מואב לבאת מארצו. והיה
 ראוי להקד הציץ בדגש, אלא שלא הגח תמורת הדגש, כדרכו במקומות רבים (מדברו
 ד"ק) וכן פירש"י וכן תרגמתי; אמנם ליונתן ואר מפרשים דרכים אחרים בזה.
 (י) ארור וכו', אמר כן על דרך נוס, שהמחריב את מואב, שהיא מלאכת ה', כי מאת
 יתברך יבאה הגזירה שיספת, יהי ארור, אם ישעה מלאכתו ברמיה, ולא יסחית מואב כלה.
 וכפל ואמר ארור מונע מרבו מלם, לחוק העבין. (יא) שאנן מואב וכו', מנעיריו, מיום
 היה לבני, היה מואב שאנן ושקט, כיון על ארצו, והוא היין הטיב, שעומד על חוקו, ולא
 הורק מפלו אל כלי, כן היה מואב כאשר במקומו, ובגולה לא הלך, על כן עמד טעמו בו,
 כטעם היין הנשאר טוב, אם יעמוד במקומו, ור"ס לא נמר, פירשו המפרשים מלאן תמורה
 (וכמה הוא הנפעל מכו"ע"ן), ור"ל לא נתחלף היחוד ועמו. ואמר הרד"ק: אי פירש ענין
 רפיון וחלישות, כתרגומו לא פנ, וכן על כן תפוג תורה, אל תחני פינת לך ייבן לבו וכו',
 ור"ל לא נחלש כח היין. ואמר על מואב, כי גם הוא טעם עד הנה טוב ולא רע, לכן הנה
 ינוס באים וכו' ושלמתי לו נועים וכו'. שאלתי את פי החכם התורני האלם כמה ירר לוב
 פ"פ שי' (אחד מתושבי האמבירג): איך יאמר הכתוב פה, שמנעוריו היה מואב שאנן ואקט,
 ובגולה לא הלך וכו', והלא כבשוהו סיחון, ובאמר עליו (במדבר כ"א, כ"ט) אוי לך מואב
 אנדת עם כמוש כחן כנוו פליטים ובנותיו בשבות וכו', וגם הזכירו הנביא בפרשה הזאת ענמה
 (פסוק מ"ו)? והלא גם דוד הכה את מואב, כמו שאמר (שמואל ב', ס', ב') וך את מואב
 וכו' וימהד שני קנלים להמית וכו', ותהי מואב לדוד לעבדים? וזאת תשיבת החכם הנ"ל:
 ידוע שכל אותו תחום שנתייסבו עמו ונס מואב היה נקרא מישות עולם ער, ואחר
 שיבשו אותן שתי אומות היה נקרא תחום עמון ארץ בני עמון, ותחום מואב פֿעמים
 ארץ מואב סתם, ופעמים ער מואב, כדי לחלק בין שם תחום עמון לשם תחום מואב.
 ובגל זה של מואב נתפסע הרבה משני עברי ארצו, וכשנלחם סיחון במלך מואב הראשון לקח
 מידו כל החלק שמעבר הארצו כפונה, ולא נשאר למואב כי אם עבר דרומי של ארצו, והחלק
 קצני אבד מידו מאן כללם בו סיחון והלאתה, ושאל לקחוהו מסיחון, שכן אמר ופתח (שיפטים
 י"ר

את תלכדי ויצא כמיש כמוש קרי בגולה כהגיו ושריו יחף : יחזיק
 (ח) ויבא שדר אל כל עיר ועיר לא תמלט ואבד העמק וגשמד
 המישור אשר אמר יהוה : (ט) הגור ציץ למואב פי נצא תצא ועריה
 לשמה תהיינה מאין יושב בהן : (י) ארור עשה מלאכת יהוה
 רמיה וארור כגע חרבו מדם : (יא) שאגן מואב מנעוריו ושקט
 הוא אל שמריו ולא הורק מבלי אל פלי ובגולה לא הלך על פן
 עמד טעמו בו וריחו לא נמר : (יב) לכן הנה ימים פאים נאם

יהוה

ר ש י

וסוב נרא' כחורבן כן ת"י וונתם פי' כערוער שם עץ מעני היער : (ט) חנו
 צד למואב • חנו כנף למואב כל דבר תלחי התולה וזולט מן האדם ומן הבהמה
 קרוי צד כמו והיה לכם לצינית • (ו מדבר ט"ז) ויקחני צנינית ראשי (יחזקא
 ל"ה) : כי ננח תנח • כי צמיעופה וחפזון תנח בגולה ויהיה ננח מגזרת גולה
 כן חזרו מנתם וכן כי נלוי גס נעו (איכה ד') ויונתן תירגס אעדו כתרם ממואב
 חנו לאחרים צד הנזר אשר למואב : (י) מלאכת ה' • מלאכת השחתת מואב
 שהיא שליחתו של מוקוס : (יא) לא נמר • לא נתלף : (יב) צועים • מריקים

וכן

ב א ו ר

י"ד, כ"ו) בשנת ישראל בחשבון וכו' , ובכל הערים אשר על יד ארנון וכו' . אבל גבול הדרומי
 באר למואב אפי' בכל המלחמות שכלם דוד במואב , ובכל מה שהרע להם לא כמנח שהשידוס
 וירש את ארצם ; ואחר כך בימי יחזקיהו וסנחריב , כשהחריב סנחריב ובלבל ונתם אומות
 רבות , נראים הדברים שהניח את מואב על מקומו ; וגם קו"ל רמז זה , לא כן עמק , הנראה
 ממעשה דיהודא נר עמוכי במס' ידים . ועל ארץ מואב הריא אמר ירמיהו שהוא שאגן מנעוריו ,
 כי הארץ שלכד סיחון כבר נשכח מעולם . ועוד שלפי פשיטת המקראות לא היה אותו הגבול ביד
 מואב רק ימים מספר , שהרי המלך הראשון כבר אבד זכותו בו * זהו מה שנראה מעיקר
 פשוטו , ושלוס . " ודברי פי חכם חן וקרובים לאמת . אך ישאל השואל : אם כדבריו , מדוע
 זכיר הנביא בפרשה הזאת שמות הערים הנזכרים גם כן בחלקי של ראובן וגד (והם בחלק אשר
 לקח ישראל מסיחון) כמו חשבון , נבו , קריתים , ודיבין ועוד ? אמנם על זה יש תשובה ,
 כי הלש זכור הנביא גם כן מפלת מואב על ידי סיחון . לכן אשוב שהנביא הזאת איננה כלה
 ממקרה מואב העתיד לבוא לו , כי גם ישוב הנביא לימות קדם , ויספיד על שד וסבר הנא
 למואב מתחלה ועד סוף . ולפי זה יתכן מה שאמר : שאגן מואב מנעוריו וכו' , הוא מיום הוסד
 עד מלחמות סיחון . — והנה בספר נתיבות השלום לרמ"ד מנחתי בבאור (במדבר ל"ב , ל"ח)
 שקריב לדעת המבאר , שאחר שהגלה תגלת פלאסר מלך אשור את ראובני וגדי מעבר הירדן ,
 חזרו מואב ויבנו בארצם ובעריהם , ויקראו להם שמותם כאשר היו בתחלה , וגם ברדק בפירוש
 הפסוק ל"ב בפרשה הזאת הוצאה דעה הזאת . ולפי זה יותרו שאלות רבות ; אך הדברים האלה
 אינם ברורים , ולמקרים כרוך עיון רב ; ופה קצרה היריעה לזה * (יב) צועים וציוהו , פירש
 דש' לשון הרקה , וענינו כמו מריקים וירוקוהו , וכן מהר נעה להפחם , הוא הילוך המעיים
 בשלול

ירמיה כז

יהוה ושלחתי לך צענים וצעדה וכליו יריקו וגבליהם ינפצו :
 (יג) ובש מואב מממוש באשר בישו בית ישראל מביתם :
 (יד) איך האמרו גבורים אנחנו ואנשי תל למלחמה : (טו) שודד
 מואב ועריה עלה ומבחר בחיו ירדו לטבח נאם המלך יהוה
 צבאות שמו : (טז) קרוב איד מואב לבוא ורעתו מהרה מאד :
 (יז) נדו לו כל סביביו וכל ידעי שמו אמרו איכה נשבר מטה עז
 מקל הפארה : (יח) רדי מכבוד ישבי ישבי קרי בצמא ישבת בת
 דיבון כי שודד מואב עלה בק שחרת מבצריך : (יט) אל דרך
 עמדי וצפי ישבת ערוער שאלי גם ונמלטה אמרי מה נהיתה :
 (כ) הביש מואב כי חתה הלילו קרי וזעקי וזעקי קרי הגידו
 בארנון כי שודד מואב : (כא) ומשפט בא אל ארץ המישר אל
 חלו ואל יהצה ועל מפעת : מיפעת קרי (כב) ועל דיבון ועל נבו
 ועל בית דבלתים : (כג) ועל קריתים ועל בית גמור ועל בית
 מעון : (כד) ועל קריות ועל בצרה ועל כל ערי ארץ מואב
 הרחקות והקרבות : (כה) נגדעה קרן מואב וזרעו נשברה נאם
 יהוה

ר ש י

וכן מהר לזעה להפתח (ישעיה נ"ח) הוא הילוך המעיי' בשלשול : ונבליהם .
 חביוחס של מואבים : ינפצו . ישברו כמו חיכה נחשבו לנבלי חרש (חיכה ד') כל
 נכל ימלא יין (לעיל י"ג) : (יג) ממוש . אשר צטח זו : מניתא . עגל הזהב :
 (יז) גדולו . לשון קינה כמו חל תגוד לו : (יט) שאלי גם ונמלטה . שאלי
 מן הנסים והנמלטה ממואב : מה נהיית . חס נמלט כלום מתשחית : (כא)

ומשפט

מכלל יופי

כ"ח) ואיש במעון ומעשהו בכרמל , ולפי שהאדם המתעסק בקנין האזן כל מעשהו ומלאכתו
 עליהם אומר עליהם מעשה : (ח) אשר אמר ה' . כמו כאשר , וכן תאכל מנת אשר ביותך ,
 כמו כאשר : (ט) ציץ . כנף שיפרח בו , ומרטט הנפיר ציץ , ואמרו רבותינו ז"ל סנפירין
 שפרח בהן . כי נצא . מקיר , ושרש נכה , וכן תנא ענין נוכה , ונא האל"ף תמורת ה"א ,
 והיה ראוי להיות תנה , נפלס תטה , ונא הנח תמורת הדגש כמנהג , וענינו כי עוף תעוף ,
 מן כי נבו גם נעו , שענינו מן המלא הטובה , כי נכח הטובה יעוף העוף , לפיכך מחשבל התליכה
 המהירה לטובה , כלומר שילכו במהרה ויעופו כאלו היה להם נוכה . (יא) שאנן . פועל
 ענה , כי הוא פתוח , וגם פ"א הפועל פתח , והס על פי המסורה ארבעה , וזה אחד מהם ,
 יענינו

שפריצט דער עוויגע, דא איך איהם אויסלעערער שיקקע, דיא איהן אונד זיינע
 געפעסע לעערען, אונד דיא פלאשען צערשמעטטערן ווערדען. [יג] מעגע זיך
 מואב זיינעם געטצען כמוש שעדמען, וויא ישראל זיך איינסט בית אל'ס, זיינעם
 צופלוקטסארטס, שעהמען מוסטע. [יד] וויא קעננעט איהר דאך זאגען, איהר
 זייער העלדען, זייער טאפפערע קריגסמעננער? [טו] געפלינדערט איזט יא מואב,
 זיינע שטערטע פאם פיינדע איבערפאללען, זיינע יינגלינגע צור שלאכטבאנג גע
 פיהרט; זא שפריצט דער קעניג, דעססען נאמען עוויגער צבאות איזט. [טז]
 מואב'ס פאלל איזט נאהע, זיין אונגליק איילעט הערבייא. [יז] בעמיטליידעטעס,
 אללע זיינע נאכבארען, אללע, דיא איהר זיינען נאמען קעננט! שפרעכט: אה!
 וויא איזט דער שטאכדער מאכט, וויא דער שטאכדעס רוהמס צערבראכען! [יח]
 שטייג הערונטער פאן דיינעם עהרענויטץ, אונד וואהנע אין דער דיררע, דוא
 טאכטער, בעוואהנערין דיבון'ס! דען מואב'ס צערשטעהרער קאממט איבער דיק,
 צערטרימטערט דיינע פעסטונגסווערקע. [יט] שטעללע דיק אויף דיא העערע
 שטראסע, שויע דיק אום, דוא איינוואהנערין ערוער'ס! פראגע יעדען פליכטלינג,
 יעדע ענטראנגענע, שפריד: וואס איזט פארגעפאללען? — [כ] אך! מואב
 שעהמט זיך זיינעם אונגליקס; אקלאגעט, יאממערט, פערקינדעט עם אום ארנון,
 דאס מואב צערשטעהרט איזט! [כא] פאללצאגען איזט דאן שטראפנעריכט אן
 דער עכנע, אן חולון, יהצה אונד מיפעח; [כב] אן דיבון, נבו אונד בית דבלחים;
 [כג] אן קריחים, בית גמול אונד בית מעון; [כד] אן קריות, בצרה, אונד אן
 אללען נאהען אונד פערנען שטערטען מואב'ס. [כה] מואב'ס הארן איזט אבגע
 שטומפט

ב א ו ר

בשאל. ורד"ק פירש לשון גלות, כמו צעה נרב כחו, וענינו מנלים ומסיעים אותם ממקומו.
 ויכתן תרגם בזחין ויבזוכין, ותרגם לפי הענין. ונבליהם, הנבליים שבהם היין, כמו וכנלי
 היין יכסו וישברו. והמלך הקדוש הוסיף במשל היין שפתח בו. והנמשל, שכל איגרות מואב
 ידוקהאויבים, ויחריבו בתיהם וטירותם; וכן ת"י ונכסיהון יריקטון. (יג) ובוש וכו',
 המיחנים יבושו על כי בטחו בכמות אלילם, כאשר בוש ישראל על כי שמו מנטקס נבית אל, והוא
 העגל הזהב אשר עשה עם ירבעם, כמו שנאמר (מלכים א', י"ב, כ"ט) וישע את האחד נבית
 אל וכו'. (טו) ועריה עלה, רבו המפרשים במאמר הקשה הזה, והנכון מה שפירש הרד"ק
 בשם אביו, שהוא כמו ולעריה עלה האודד, והריזה מקרא קצר. (יח) רדי מכבוד, רדי
 מהכבוד שהיית בו, שלא היית חסרה דבר, ושני בנמיא, ר"ל בגלות שמהיי נעשה לכל טוב.
 (רד"ק) ויתכנס כן לפרש מכבוד, כמו את כל הכבודה שהוא העשירות ומלוא כל טוב.
 (יט) אל דרך וכו', כמו על דרך. אמר על דרך מליצה ליושבי ערוער, שיעמדו על אס
 הדרך, מקיס העוברים, וישאלו אל נס ונמלטה, אל כל איש ואשה הנסים ונמלטים ממואב
 לאמור: מה שהייתה? מה קרה למואב ולעריה? ולפי שערוער היתה בקצה גבול מואב מורחה,
 כמו שנאמר מערוער אשר על שפת כחל ארטון וכו', והאויב בא מגבול שכנודו, לכן לא ידעו
 עיד בערוער מה שקרה למואב, ואמר הנביא שישאלו לעוברי דרכים. וכן הוא בארסון בפסוק
 הבא. (כא) ומשפט בא, משפט עונש על חטאותיהם. (כה) ונגדעה קרן מואב,
 ת"י אחקטפת מלכות מואב; ואמר הרד"ק, לפי שהקרן היא גבוהה על כל אברי הבהמה נקראת
 המלכות קרן, שהיא גבוהה במעלה על כל העם וזרועו, הוא הכת והעז אשר לו ייחס השמים
 והקיילות

הרגום אישכנוי

שטומפֿט, זיין אַרם ציורבראַכען, שפּריכט דער עוויגע. [כו] מאַכט מואב
 טרונקען, דען עס האָט זיך געגען גאַטט עמפּערט; עס כעוודלע זיך מיט זיינעם
 אויסוואורף, אונד ווערדע אויך צום געלעכטער. [כז] וואָר דיר ניכט ישראל צום
 געלעכטער? אונד וועסהאַלב? האָט מאַן עס עטוואַ אונטער דיבען ערטאַפּט, דאַס
 דוא שפּעטטיש דען קאַפּף שיטטעלסט, זאָ אָפּט דוא פֿאַן איהם שפּראַכסט? —
 [כה] פֿערלאַססטעט דיא שטערטע, זעטצעט אייך אויף פֿעלזען, איהר איינוואַה
 גער מואב'ס! זייד דער שויבע גלייך, דיא אויסדיא מינדונג דער העהלען נישטעט. —
 [כט] וויר האַבען (שפּרעכען פֿעלקער) דען שטאַלן, דען גראַסען שטאַלן מואב'ס,
 זיינען האַכמוטה, עהרגייך אונד זיינע האַפּפֿאַרט ערפֿאַהרען. [ל] איד קעננע
 אויך, שפּריכט דער עוויגע, זיין אויפֿברויען; אַבער עס איזט אונגערעכט; עס
 ערדיכטעט דינגע, דיא נימאַנד געטהאַן. — [לא] דרום מוס איד איבער מואב
 יאַמפּערן, איבער דיזעס פֿאַלק איין קלאַנגעשרייא ערהעבען, אונד ווימערן איבער
 דיא איינוואַהנער פֿאַן קיר חרש. [לב] פֿאַן דער טרויער יעור'ס קאַטמע איד אויך
 דיר איינע טהרענע צו ווייהען, דוא וויינשטאַק שבמה'ס! דייע רעכען ערשטרעק
 טען זיך בים אַנס מעער, בעריהרטען דאַן מעער יעור'ס, אונד איצט פֿעללט דער
 דיבער

ב א ו ר

והחילות, נשברה, כמו שתרשם יונתן ושלטונין אמתו. (כו) השכירהו, אמר לאויזים
 בדרך משל, השכירוהו כוס התרעלה, כי עלה הגדיל, דיבר גבוה וסרה על ה', כשראה
 צרות ישראל, ואמר, מבלתי יכלת ה' להגילם, קרה להם מהשקרה וספק שואב בקיאו,
 פירש הרד"ק: „המו שהסבור מתגולל ויתהפך מנד אלנד בהקיותו היין שמה, וכסך בגופו
 לארץ, כן יעשה מואב מרוב צרותיו.“ ולפי דבריו נראה שהוא לשון הכאה, כמו ויספיק את
 כפיו, ורחוק הוא ונראה לי שהוא לשון סמוק ודי צורך (והרבה משמשים ח"ל בלשון זאת),
 כמו אם יספק עפר שמרין; ואמר: השכירו למואב ויהיה לו די להקיא. והיה לשחוק גם
 הוא, כמו שחך ולעג הוא על ישראל, יסחקו לו על סבורתו והקלתו. (כז) ואם לא השחוק
 וכו', אמר בדרך שאלה, הלא היה לך ישראל לשחוק? האם בגנבים כמנא ישראל, כי מדי
 היו דברך בו התנודד? היית מניד בראשך, ולענת ושקת על משנתי? לכן תהיה לשחוק
 גם אתה. (כה) תקנן בעברי פי פחת, כמו היונה שחיים קנה צנדי הפחחים, כדי שלא
 יקחו בני אדם אותה ואת חפרותיה, כי מפני הפחת לא יכלו לעבור אליה, ופחת היא חפירה
 וזאת העמקה (רד"ק). ופירש פי פחת, כמו פי הנאר. אמנם לא נמצא ביוני ארצנו שהם
 מקננים בסלעים ובפי פחת. ואפשר שהי' איוה מין יונה בארץ קדם אשר שמו שם קנה, ולא
 כודע מין הזה לחכמי תולדות הטבע. (כט) שמענו וכו', הנניא אמר כן בלשון החומות,
 שיאמרו על מואב, שמענו גאונו גבהו וכו', וכפל גאות מואב בארבע מלות שונות, לפי שהיא
 גאה מאוד מאוד. (ל) אני ידעתיו וכו', אמר האל: גם אנכי ידעתי גאותו ועברתו, שהתקנף
 על הגוים שכניו (הכ"ל). והי' פירש עברתו, שנאתו לישראל. ולא כן, ולא כנדק וישר
 קנף על הגוים (כמו כן בנות כלפחד דונרות). בריו, לשון כוז, דגד הבירה עלב, כמו בדרך
 מתים יחרישו, ורצונו לומר העליל עליהם עלילות, לא כן עשו, והם לא עשו כן כאשר העליל
 הוא עליהם, כן נראה לי. והמפרשים הלכו בדרך אשר ידעתי. (לא) על כן וכו', הנניא
 מדבר על לשון עם מואב (רד"ק). קיר חרש. היא עיר בארץ מואב, וביסעיה נאמר קיר
 חרשת. יהגה, המילל יכסוף בקול ויללה על שבר קיר חרש, וכן אהגה כיונה. (לב) מבכי
 יעור, יעזר כבר חרב, ואמר שאר עם מואב, כבכיות יעור אככה גם לך, הגפון שבמה,
 והוא הגפן הטוב הגדל בעיר שבמה (רש"י ורד"ק). ואמר מבכי, ר"ל מקינותי והספדי עליו
 אביא

ירמיה מה

קעז

יהוה : (כו) ה'שבידהו פי על יהוה הגדיל וספק מואב בקיאו והיה
 לשחק גם הוא : (כו) ואם לוא השחק היה לה ישראל אם
 בגנבים נמצאה נמצא קרי פי מדי דבריה בו תחנוד : (כח) עזבו
 ערים ושכנו בסלע ישבי מואב והיו כיונה תקנן בעברי פי פחת :
 (כט) שמענו גאון מואב גאה מאד גבהו וגאוננו וגאותו ורם לבו :
 (ל) אגני ידעתי נאם יהוה עברתו ולא יכן בדיו לא יכן עשו .
 (לא) על כן על מואב איליר ולמואב בלה אזעק אר אנשי קיר
 חרש יהנה : (לב) מבכי יעזר אכבה קד הגפן שבמה נטישתהך

עברו

ר ש י

ומשפט בא . פורענות בא : (כו) הסכירוהו השקוהו תרעלה עד שיסתפר :
 גם הוא . פמו שהיה ישראל שחוק לו : (כו) תחנוד . היית מניד בראשך
 ומתלונן על חרבנו ל"א כי מדי דברך זו שהיית מתרונן על חרבנו אתה מתנודד
 לזאת בגולה וכת' על דאסגיתון עליהון פתגמיכון תיטלטלון : (כח) בעברי
 פי פחת . מוקוס שהמים כורין תחת גידודי שפת הנחל הגבוהים וכשהנחל מתמעט
 נמנחת הגומא ריקנית וסיונה מקננת בלחת מעברי הגומא וכשהנחל רבס שוטף
 את הקן והיונה נודדת משם כך שמעתי . וונתן לא תרגס בן והיו כיונה דשקא
 פוס שזככה ונתחא ושריא בארע' גובא : (ל) עברתו ולא יכן . שנאתי לישראל
 לא באמת ולא במשפט : בדיו . גזריו : לא כן עשו . לא כגומל השיבו לזרע
 אברהם שנלחם עם המלכים והניל את לוט אביהם : (לא) קיר חרש .
 עיר מחרן מואב : יהנה . גונח כיונים הונים : (לב) מבכי יעזר אכבה לך .
 כשנאמרה גבוהה זו כזר חרבה יעזר והיא סמוכה למואב : אכבה לך . אכבה
 בשבילך

מכלל יופי

וענינו השקט ושלום . אל שמריו . כמו על שמריו . לא נמר , שרשו מרר כענין לא כחלק ,
 או פירושו ענין רפיון ופלישות כח , כתרגמו לא כח , וכן על כן חפוג הורה לא תחני פוגת לך
 ויפגלבו , וכן בדברי רבותינו ז"ל , וניחוש דילמא פייגא דעתיהו דכזורא , כלומר שמה
 חבלש דעת הכזור , וכן אמרו גוף קשה יין מפירו , כלומר מחלישו ומחיש כחו , וכן פירושו לא
 כמר לפיתרגמו , כלומר שלא כחלש כח היין וריחו . (יב) צעים וצעהו . כלומר אשלח לו
 מנלים המסייעים אותו והסייעו ממקומו והגלהו , וצעים מן הקל , וכן (ישעיהס"ג) צעה
 צרוב כחו , אך וצעהו מהכנין הכבד הדגוש , ושרשו צעה . ונבליהם . כד הוור יקרא כדל ,
 ולפי שהמשיל אותו ליין שלא הורק מכליא כלי אמר וכליו יריקו ונבליהם ינפלו , נבליהם שנהם
 היין , כמו ונבל יין (שמואל ב') . ונפצו . ענינו פזור עם השגר ורצין . והריק'ס פירש ינפצו
 כמו ויקו , מתבגוס ותער כרה (בראשית כ"ד) , ונפצת , והוא כפל דבר לחזק . (יג)
 שבטחם . שם בסגול . (טו) ועדיה עלה . נא כאן בלשין זכר , כי פירוש ועדיה עלה נפסק
 כל אחד ואחד מעדיה . ובפירוש רובה לומר , המין עדיה נפסק , וכן יפיעי עלה (שם מ"ט) ,
 כעלות

ירמיה מה

עברו ים עד ים יעזר נגעו על קוצך ועל בצירך שדך נפל :
 (לג) ונאספה שמחה וגיל מברמל ומארץ מואב ויין מיקבים
 השבתי לא ידרך הידר לא הידר : (לד) מועקת השבון
 ער אעלה עדיהן נתנו קולם מצער עד חרנים עגלה שלישיה
 כי גם מי נמרים למשמות יהיו : (לה) והשבתי למואב נאם יהוה
 מעלה במה ומקטיר לאלהיו : (לו) על בן לבילמואב בחללים
 יהמה ירבי אל אנשי קירחה וכל יתרה עשה
 אברו : (לז) כי כל ראש קרחה וכל זקן גרעה על כל ידיים
 גדרת ועל מהנים שק : (לח) על כל גגות מואב וברהבתי פלה
 נספד כי שבתתי אה מואב בכלי אין הפץ בו נאם יהוה : (לט) איך
 חתה היללו איך הפנה ערף מואב בוש והיה מואב לשחק
 ולמתחה לכל סביבו : (מ) כי כה אמר יהוה הנה כנשר ידאה

ופרש

ר ש י

צבילך דוגמת אותו צבי כי גם את תחרצו כמוהו : הגפן שזמה • ארץ כרמים
 ביתה : נטישותיך • לפי שדימה אותו לגפן דימה את גבורים לנטישות הגפן :
 עברו ים • הלכו בגולה : קינך • לשון קין תאנים וקנך שהוא לשון קן חיונו
 יו"ד והנדיק דגושה : (לג) ונאספו • וכלתה שלא תראה : לא ידרוך • ענבים
 צקול ענות הידר צמחה כאשר היו עושים : הידר לא הידר • שהייד שזעקול לא
 יכא הידר הרחשון כי אם הידר של מנוסת חרב : (לד) עגלת שלישיה • מדינה
 גברתנית : (לז) על כן יתרה עשה על אשר גאזה עשה לכך אברו : (לז) גדרו •
 שריטות : (לט) איך חתה היללו • היללו עליה ואמרו איך חתה : (מ) כנשר
 ידאה

מכלל יופי

בעלות גדיש (איובה) • והריק"ם פירש, ולעדיה עלה השורד • ומכלל, בא לשון יחיד על
 רבים דרך קצרה • ויתכן כי אמר לשון זכר על העם אשר בעיר • (יו) גרו לו • ענין הנוע
 והטלטול, ובא בענין נחמת האבל וספיר הצרות עמו, לפי שהמנחמים נדים ממקומם זה מפה
 וזה מפה, לנאם האבל, ויטלטלו בעבורו • מקל • צברי • (יח) ושבו • ישני כתיב, וקרי
 וסבי, הכתיב רובה לימר שת היה מיושני צמא • (יט) וצפי • ענין הנטה, וכוה הנכין הוא
 קרוב לענין תולת, כי המיחל לאמר מביט לו • שאלי גם ונמלטה • פירוש אם איש ואם
 אשה, ונמלטה הוא מלעיל, והיה דינו מלרע כי הוא ביטוי, או היה עבר, ופירושו : כן
 האיש אשר נס והאשה אשר נמלטה • (כג) ועל קריתים • שם עיר מערו מואב, וכן ועל
 קריות • (כה) קרן מואב • מלכות מואב, ולפי שהקנן הוא גבוהה על כל אנרי הנהמה
 בקרחת המלכות קקן, שהיא גבוהה במעלה על כל העם • וכן תרגם יוכתן מלכות • (כו)
 והשכירוהו

תרגום אשכנזי

קעה

רייבער איבער דיין אַכסט דער , אונד שטעהרט דייע וויינלעזע . [לג] הינוועג
 איזט יעדע פֿריידע , יעדע וואָננע פֿאַן כרמל אונד מואב ; דען קעלטערן ענטזיהע
 איך דען וויין ; עם יויכצע קיין קעלטערטרעטער , עם ערטענע קיין פֿרעהליכעם יוכיאי !
 [לד] קלאַנגעשריי אַרשאַללט פֿאַן חשבון בים אלעלה , פֿאַן דאָ בים יהי , פֿאַן צער
 בים חרנים — דיזעס פֿייסטע קאַלכ — ; אויך נמרים'ס געוועסער טיססען פֿער-
 זיגען : [לה] איך ווילל , שפּריכט גאַטט , יעדען , דער אויף אַנהעהען אַפֿפֿטרט ,
 אונד דען געטצען רייכערט , פֿאַן מואב וועגשאַפֿען . [לו] דרום שטימט מיין הערין ,
 גלייך איינער פֿפֿייפֿע , טרויערטענע איבר מואב אַן ; טרויערטענע שטימט מיין הערין
 גלייך איינער פֿפֿייפֿע , איבער דיא בעוואָהנער פֿאַן קיר חרש אַן . ווייל עם זאָ גראַס
 געטהאַן , דרום געהט עם אונטער . [לז] קאַהל איזט יעדעס הויפט , יעדער באַרט
 אַבגעשניטטען , אויף אַללען הענדען זינד טרויערמעלער , אינד זעקקע אויף יע-
 דער לענדע . [לח] אויף אַללען דעכערן מואב'ס , אין אַללען איהרען שטראַסען
 איזט טרויער , דען איך צערברעכע מואב וויא איין אונברויכבאַרעס געשירר ,
 שפּריכט דער עוויגע . [לט] קלאַגעט : אַך , וויא איזט מואב געפֿאַללען ! וויא מוס
 עם בעשעהמט דען ריקקען ווענדען ! צום געלעכטער , צום שרעקקען איזט מואב
 אַללען זיינען נאַכבאַרען געוואָרדען ! [מ] דאָ שפּריכט דער עוויגע : וויא איין
 אַדלער

ב א ו ר

אנח לבנות גם עליך . נמישוהוּך , הם פארות הנפן המתפשטות עדי , ומבאר והולך ,
 עד יס יעזר נגעו , ועתה אל קיניך , הם תאיני הקין , זעל בכירך עוד נפל * ולפי פשוטו יקונן
 על הנפן ופירות טובים אשר בארץ הזה , הנחמדים על ידי אודדים , וכן נראה מפסוק שלאחריו .
 והמפרשים פרושהו על דרך משלל יושבי ארץ וגבוריה * (לג) מכרמל , היא היתה ארץ צרובה
 בשדות וזרעים ועצי פרי , לא ידרך הירד , הדורך צנת , שקורא הידד ; לא ידרך עוד
 ממחסור הנפן . הירד לא הירד , הככון כמו שפירש"י , שהירד יזעקו , אך לא של שמחה ,
 כי אם הידד של מנוסת חרב , ויהיה לפי דבריו מלת הקריאה (אינטערעקיאן) הירד
 קריאת קול בין לשמחה ובין למרדה * (לד) מזעקת וכו' , חנורו כן הוא : מששון עד
 אלעלה , ומשם עד יהן כתבו קול זעקה , וכן הלואה מזעקת עד חרנים . עגלה שלשיה , פירש
 רש"י מדיכח גברתנית , וכנוה בדרך משל כעגלה גדולה בת שלש שנים , וי"ת עגלה תלמא רבתא ,
 וכנה כן את חרנים , ולפירושו ר"ק הוא כנוי לכל מואב . ויש מפרשים שהם שמות ערי מואב ,
 הנקראים עגלה שלשיה . מי נמרים למשמות יהיו , נמרים הם מקום מואב , ואמר
 שהיו מימיו למשמות , כיון שאין הם יושבים , כאלו אין הם מים ואין ירק ועשב , כיושביה מהם
 כהרגוומהם נרחו (רד"ק) * (לה) מעלה במה , מעלה קרנן על הנמהי (לו) על כן
 יחרת עשה , כמו כי על כן , יען אשר בגאווה עש , לכן אצדו (רש"י) , וכן תרגמתי *
 ויתרה היא שמיכות במקום נפרד , כדרכו לפעמים , וכן עגלה במקום עגלה , בפסוק
 שלפניו , ובישע' (ט"ו , ט') נאמר : על כן יתרה עשה , ופקודתם על כחל הערבים ישאום ;
 ומשמעות פירושו הם לשון מקנה ורכוש . ורד"ק פירש על כן השני כמו הראשון , ר"ל על כן לבני
 כחלילים יהמה , כיונתר (אשר) עשה , והוא יתרה המון אשר היה בתוכה (כמו הכפא אשר
 צהרן) , אבדו . (לז) קרהה , מתוך זעזעו תלשו עשר ראשם וזקנס * גרועה , גלות , ואמר
 גרועה עלידך גנאי (רד"ק) . וכונתו , כי גלות הזקן היה גנאי לבני קדם * גרדות , שריטות ,
 כמו לא תתגודדו , והיא הם נפלס בבורה * (לט) איך חתה הילולו , ככה תיללו : איך
 חתה , איך הפכו עורף וכו' . בוש , והם נתבישו כשהפכו עורף ; והוא פעל עבר על
 משקל הבקר אור (מרד"ק) * (מ) כנשר ידאה , האויב יעוף כנשר , וימחר לבוא
 לפרוש כנפיו א על מואב , ללכדה * (מא) נלכדה הקריות , ת"י ותתכניש כרכא * ואמר

הרגום אשכנזי

אדלער פליגטער איתרער / אונד בריוטעט ויגע שווינגען איבער מואב אויס . [מא]
שטערטע אונד צימאדעללען ווערדען עראבערט , דאן הערץ דער העלדען מואב'ס
גלייכט דעם הערצען איינער פרויא אין קינדעסנעטהען . [מב] מואב ווירד אויס
דער פֿעלקער רייחע פֿערבאָננט , וויילעס זיך ווירדער גאָטט עמפערט . [מג] שרעק-
קען , גרובע אונד שלינגע זינד פֿיר דיך בערויטעט , דוא איינוואָהנערין מואב'ס !
שפּריכט דער עוויגע . [מד] ווער פֿאַר שרעקקען פֿליהעט , פֿעללט אין דיא גרובע ;
ווער אויס דער גרובע שטייגט , ווירד אין דער שלינגע פֿאַרשטריקט ; דען איך רופֿע
איבער מואב ויין אָהנדונגסיאָהר הערבייא , שפּריכט דער עוויגע . [מה] אונטערס
שומצע חשבון'ס שטאַנדען דיא פֿליהענדע פֿאַן איהרען קרעפטען פֿאַללענדס אָב ;
דען איין פֿייער קעממט פֿאַן חשבון , איינע פֿלאָממע אויס דער מיטטע סיחון'ס ,
פֿערצעהרט דיא האַאַרצעפֿפֿע מואב'ס , אונד דיא שייטעל דיזער גראָספּראָהלער .
[מו] וועהע דיר , מואב ! פֿערלאָרען ביסט דוא פֿאַלק דעס געטצען כמוש ! דינגע
זעהנע ווערדען געפֿאַנגען , דינגעטעכטער אינס עלענד ווענגעפֿיהרט . — [מז]
אַבער אין קינפֿטיגען צייטען , שפּריכט דער עוויגע , לאָססע איך עט מואב ווירדער
וואָהלגען . — זאָ ווייט דער אויסשפּרַך איבער מואב .

כ"ט

[א] איבער דיא עכזביטען .

זאָ שפּריכט דער עוויגע : איזט ישראל דען קינדערלאָן ? האָט עם קיינען ערבּען ?
וואָרום

ב א ו ר

נלכרה לזן יחיד , על כל אחת מהקריית , וכן והמדרות נתפסה (ונתחלפו הנקודות , וראוי
בקריות) . ויש מפרשים וילת הקרוות גם עיר פרטי , ולינו נראה , דאס כן לא יתכן לביא
בה ה"א הידיעה , וצוד למה זכרו הנביא עוד הפעם , אחר שכבר הזכירו בפסוק
כ"ד ? וגם גם הכללי והמצדית הנא אחריו אינו מוכיח כן . אשה מצדה , ת"י דעקא לה
בחבלהא . (מג) פחד ופחה ופח , פחד היא נהלת אול (פאנישער שרעקקען) , שמנהל
ואינו יודע ממי ? ופחת , היא חפירה וזמנה , ופח , רשת . ואמר הנס מפני פחד יפול
בפחת וכו' . (מה) בצל חשבון עמדו מבח נסים , רנו המפרשים בפסוק הזה , וכללם
לא ידעתי לכיין המשך המאמרים יפה . והנכון בעיני פירוש האברנבאל , וז"ל : „אלא יכלו
להלך עבד , ועמדו גם מבח , מסנת העדר כח שלהם לטוס עוד , ולא יכלו להמלט בחשבון ,
לפי שאם ילא מחשבון , להבה מנין סיחון ותאכל פאת מואב וכו' , ר"ל שיצאו משם אוינים שאלו
ואניס אחתם הנסים שהם פאת מואב" . ולדבריו יהי' עמדו מבח כמו בפסוק מבח ; והמשך
דמלות כן הוא : ככל חשבון עמדו הנסים מבח . ואמר בצל חשבון , כלומר גם נקצו מן
זכר , לפי שהיא עיר חוקה ואנשיה גבורים , אך גם מנאו מפלתם ואנידת כל כחם , וכן
חרגמתי * פאה מואב , פאת ראשם ווקנס אכלה האש . וקדקד , לפי שזכר פאה זכר גם
כן קדקד . בני שאון , בני הומיה וגו' , לפי שמיאנים דברו גבוה , כנזכר בפסיקים
שלבניו . והנביא חזר והזכיר הפסוק הזה ואלאחריו הכמח"ל בפרשת בלק , ועשה בהם שינויים .
זכר זכרתי בניאור פסוקי"א , שהנביא קינן על כל צרות מואב , אשר היו להם גם בדורות
ראשונים , לכן הזכיר פה גם כן מפלתם על ידוסי חין * (מו) בשבוי , חמת היא עם בשבוי ,
ולתפארת המנינה לקח הנביא מלות שינית בהורחה אחת . (מז) באחריות הימים , פירש
דד קשה ימי הנאולה לעתיד , ולא תשוב כל אומה ואומה בארצה , וכן תהיינה תחת ממללת
ישראל , כמו שאמר (ישעי' י"א , י"ד) אדום ומיאכ משלות ילד וכני עמון מאמעם .

כ"ט

[א] לבני , הקאפיטעל הזה כולל גנואת פורענות על עמון , אדום , דמשק ,

קדר

ירמיה מ"ח מט קעט

וּפְרַשׁ כַּנְפָיו אֶל־מוֹאָב : (מ"א) נִלְכְּדָה הַקְרִיּוֹת וַחֲמֻצְרוֹת נִחְפְּשׁוּהָ
 וְהָיָה לֵב גְּבוּרֵי מוֹאָב בַּיּוֹם הַהוּא כְּלֵב אִשָּׁה מִצְרָה : (מ"ב) וְנִשְׁמַד
 מוֹאָב מֵעַם כִּי־עַל־יְהוָה הִגְדִּיל : (מ"ג) פָּחַד וּפְחַת וּפָחַח עָלֶיךָ יוֹשֵׁב
 מוֹאָב נְאֻם־יְהוָה : (מ"ד) הַגִּים הַגִּים קְרוּ מִפְּנֵי הַפָּחַד יִפֹּל אֶל־
 הַפָּחַת וְהָעֵלָה מִן־הַפָּחַת יִלְכַּד בַּפָּח כִּי־אָבִיא אֵלֶיךָ אֶל־מוֹאָב שְׁנַת
 פְּקֻדָּתָם נְאֻם־יְהוָה : (מ"ה) בְּצֵל חֲשַׁבּוֹן עָמְדוּ מִכַּח גָּסִים כִּי־אִישׁ
 יֵצֵא כַ"ל מִחֲשַׁבּוֹן וְלִהְבֵּה מִבֵּין סִיחֹן וְהֵאֵכַל פָּאֵחַ מוֹאָב וְקִדְקַד בְּנֵי
 צֻאוֹן : (מ"ו) אוֹיְלֵךְ מוֹאָב אָבַד עִם־כְּמוֹשׁ כִּי־לָקְחוּ בְנֵיךָ בַּשָּׂבִי
 וּבְנֵיךָ בַּשָּׂבִי . (מ"ז) וְשִׁבְתִּי שְׁבוֹת־מוֹאָב בְּאַהֲרִית הַיָּמִים נְאֻם־
 יְהוָה עַד־הֵנָּה מִשְׁפַּט מוֹאָב :

מ"ח (א) לְבַנֵּי עַמּוֹן כֹּה־אָמַר יְהוָה הַבְּנִים אֵין לְיִשְׂרָאֵל אִם־יִוָּרֶשׁ

אין

ר ש י

ידאס • האויב אל מואב • ידאס • יעוף • ומא) הקריות • שם העיר : (מ"ג)
 פחד ופחת • חלו שני דברים קשים זה אל זה שהפחד גורם לו לנוס והפחת מוכן
 ליפול זו פחת פושא בלע"ז Fose (גרוע) : (מ"ה) צלל חשבון • שהיא גבוהה
 ויש לה צל : עמדו • הנסים לנוח צלל מאשר לא היה בהן עוד כח לנוס : מבין
 סיהון • מעיר סיחון כמו צן רחובן (ביסוע ט"ו) : וקדקד • חט"פירנד"א
 בלע"ז (ובכ"י רש"י פירנד"א) שהוא פערדעקס, Vertex צל"א שייטעל,
 ווירבל) ומנחם חזרו לשון מקיר וי"ת ויקירי לשון יקר : בני שאון • אותה שהיו
 מגזיזים קול תפארת :

מ"ח (א) הבנים אין לישראל אם יורש

המיקח

מכלל יופי

השכירות • על דרך משל אמר לאויבים השכירותו כום החימה • וספק • פועל צדק כלומר
 יתגלגל ויתפסק וספק בנפשו לארץ • (כו) החנודד • פירוש כאדם המתנדד ומכרכר לשמחה •
 (כח) והיו ביונה חקנן בעברי פי פחת • כמו היונה שתשים קנה בגדי הפחמים, כדי
 שלא יקפז בני אדם אותה ואת הפרותיה, כי מפני הפחת לא יכלו לעבור אליה • ופחת היא
 חפירה ושמה עמוקה, כי כרו שמה ארץ, כרו פחת • (ל) בדיו • כזויו • (לב) הגפן
 שבמה • חסר הנסמך, כמו הארץ כנען • ופירושו : הגפן גפן גממה, והגפן משל על העם
 שיהרגו האויבים מקצתן ויוליכו בגולה מקצתן, וזהו שאמר, כעיסותך עברוים • והנטישות
 הם פארות הגפן המתפשטות, והם משל על הגוים • (לג) הירד הירד לא הירד • הירד
 היא קריאת הדורכים בעת הדריכה, אמר הירד שהיה מנהג הדורכים לקרוא עתה לא יקראו •
 (לד) כנמרים • שם נהר אושם מקום בארץ מואב • (לה) בעלה במה • מעלה בהמה קיטן